

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 19^{ΗΣ} ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2004

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ
ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΑ ΙΔΙΟΜΟΡΦΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ
ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΤΑΣΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ

Ἡ μοίρα εἶχε σκύψει στό λίκνο τοῦ Μιχαήλ Στασινόπουλου καί τοῦ χαμογέλασε. Ἐνα καλò ἄστρο συνοδεύει τή ζωή του ἀπ' τή μέρα πού πήρε τò δίπλωμα τοῦ Γυμνασίου ὡς τò θάνατό του. Ἡ σταδιοδρομία του θά μπορούσε νά ἱστορηθεῖ σέ ἠθοπλαστικό δοκίμιο γιά νά παραδειγματίξει ἕνα νέο πῶς νά μετατρέπει τίς ἀντιξοότητες σέ ἐπιτυχίες στή ζωή του. Εἶχε ξεκινήσει γι' αὐτή τήν ἐπιτυχία μέ μοναδικò ἐφόδιο μιὰ συστατική ἐπιστολή τοῦ γυμνασιάρχου του ὅτι ἦταν ἄριστος μαθητής καί ἠθικός νέος. Ἡ ἐπιστολή ἔμοιαζε μέ τή μποτίλια τῆς σαμπάνιας, πού σπάει ὁ ἀνάδοχος τοῦ καραβιοῦ στήν πλώρη του γιά νά ναι καλοτάξιδο. Τò καράβι ἦταν τò πνεῦμα τοῦ Μιχαήλ Στασινόπουλου, πού τò τροφοδοτοῦσε ἡ ἀδιάκοπη ἐπιμέλειά του ἀγρυπνώντας πάνω στό πηδάλιό του γιά ν' ἀποφεύγει τίς ξέρες. Ἔτσι, τελικά, τò ταξίδι του εἶχε εὐτυχισμένη ἔναρξη: Διορίστηκε λογιστής στόν Ἐθνικό κῆπο, γιά νά καταλήξει Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ὅπου μέ τήν ἴδρυσή του ἐπὶ πρωθυπουργίας Ἐλευθερίου Βενιζέλου στό διαγωνισμό πού ἀκολούθησε, εἶχε ἔρθει πρῶτος. Τήν Προεδρία αὐτή τή συνοδεύσαν περιπέτειες. Συνεπῆς μέ τίς ἀρχές ἐνὸς ὑψηλοῦ ἠθους δικαστῆ, ἀρνήθηκε νά ἐπικυρώσει παράνομες πράξεις τῶν συνταγματαρχῶν τῆς Δικτατορίας, πού τελικά τὸν ἀπέλυσαν. Ἡ ἀπόλυσή του ὑπῆρξε τιμητικός τίτλος, γιά νά ἐκλεγῆι μετὰ τήν ἀποκατάσταση τῆς Δημοκρατίας ἀπ' τή Βουλὴ παμψηφεί Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Ὡς «Esprit curieux» χαρακτηρίζουν οἱ Γάλλοι τὰ ἰδιόμορφα ἐκεῖνα πνεύματα, πού δὲν προσφέρονται εὐκόλα σὲ κατατάξεις, γιατί ἀποτελοῦν περιπτώσεις στὸ χῶρο τοῦ πνεύματος. Μιὰ τέτοια περίπτωση εἶναι ὁ Μιχαήλ Στασινόπουλος στὰ Γράμματά μας. Φύση κατεξοχὴν λυρική, κατόρθωσε, ὡστόσο, νὰ ρέουν ἀπ' τὸν ἴδιο κρουνοὸ τὸ συναίσθημα μὲ τὴ σκέψη του, ἔτσι ὥστε νὰ ὁλοκληρῶνεται ἡ ἔκφραση τῆς διμορφῆς προσωπικότητάς του - τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ δικαστῆ. Τί κατόρθωμα! Γιατί ὅλοι ξέρομε, πὼς ἡ Μοῦσα εἶναι ἀνυποχώρητη στὴν ἀξίωσή της νὰ γίνεταί ἡ μοναδικὴ ἔγνοια τοῦ ποιητῆ. Γι' αὐτό, μεγάλοι λογοτέχνες καὶ καλλιτέχνες θυσιάσαν τίς σπουδὲς τους γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν εὐνοιά της.

Ἄνεφερα πῶς πάνω γιὰ «ξέρες» στὸ πνευματικὸ ταξίδι του. Μιὰ τέτοια «ξέρα» στὴ Λογοτεχνία μας, πού τὴν ἀπόφυγε ὁ Μιχαήλ Στασινόπουλος χάρις στὴν ψυχικὴ ὑγεία του, ἦταν τὸ νοσηρὸ κλίμα τῆς γενεᾶς του - τῆς γενεᾶς τοῦ Εἴκοσι. Τὴν εἶχαν χαρακτηρίσει «Καταραμένη» γιὰ τὴν ἠττοπαθῆ κοσμοαντίληψή της, ἀπ' ὅπου πῆγαζε ἡ νοσηρὴ ἔμπνευσή της, ἀπόρροια τῆς βασανισμένης ζωῆς της. Σίγουρα, ἡ Μοῦσα του πρέπει νὰ ἦταν φορτισμένη μὲ μεγάλη ἔνταση λυρική - ἄς φαίνεται χαμηλοῦ τόνου - γιὰ νὰ κατορθώσει νὰ δώσει τὸ ἀντιπροσωπευτικότερο μέρος ἀπὸ τὸ ἔργο του συνοδοιπορώντας μὲ τοὺς ἐκπρόσωπους τῆς γενεᾶς τοῦ Τριάντα, πού ἐκφράστηκαν αἰσιόδοξα.

Ἀγνότητα ψυχική, κάτι σὰν ἀθωότητα παιδική, πού ἀντικρύζει μὲ ἔκσταση τοὺς ἰδιαισθητοὺς τοῦ ἑωθινοῦ τῆς ζωῆς ἀποπνέει ἡ ποίηση τοῦ Μιχαήλ Στασινόπουλου. Θαρρεῖς πὼς στὸν πυρήνα της διατηρεῖται ἀκόμη ὁ σπόρος ἀπ' τὴ μακάρια ἡλικία, ὅπου δημοσιεύει ποιήματα στὴ «Σελίδα Συνεργασίας» τῆς Διαπλάσεως τῶν Παίδων. Εἶναι μιὰ ποίηση, πού συχνὰ καταφεύγει στὴν ἀσυλία τῆς ἐφηβικῆς ἀφέλειας, γιὰ νὰ ἐκφράσει μὲ ἀσφάλεια τὸ τραγικὸ μὲ τὸ ἱλαρὸ - τὸ δάκρυ μὲ τὸ γέλιο. Συλλέγω ἕνα ἀπ' τὰ πάμπολλα δείγματα αὐτῆς τῆς χερουβικῆς εὐφροσύνης:

Φεγγαράκι πονεμένο,
ἄμαθο, ξεγελασμένο,
τρέχει πίσω ἀπ' τὸ τραῖνο!

Μὲ τί φόβο, μὲ τί βιάση,
τρέχει, τρέχει νὰ προφτάσει
καὶ τὸ τραῖνο νὰ περάσει.

Τρέχει, τρέχει καὶ τὸ τραῖνο,
βιαστικὸ καὶ θυμωμένο
γιατί εἶν' ἀργοπορημένο.

Φεγγαράκι πλανεμένο
 ἄμαθο ξεγελασμένο
 παραβγαίνει με τὸ τραῖνο!

Θὰ ἦταν, ὡστόσο, ἀφύσικο, ἀφοῦ τὸ συναίσθημα καὶ ἡ σκέψη του ρέουν ἀπ' τὸν ἴδιο κρουνοῦ, νὰ μὴν ἀλληλοεπηρεάζονται στὴν ἔκφρασή τους. Ἔτσι, ἡ πνευματικότητα εἶναι ἓνα ἄλλο στοιχεῖο τῆς ποίησης τοῦ Μιχαήλ Στασινόπουλου. Τὸ ποίημα «Ὁνειρο στὸν Εὐφράτη ποταμό», ἀπ' τὴ συλλογὴ *Ποιήματα - Δυὸ ἐποχές*, εἶναι ἐνδεικτικὸ αὐτοῦ τοῦ εὐτυχησμένου συγκερασμοῦ μετὰ τις ἀλληγορικὲς προεκτάσεις. Στὴν ποιητικὴ πορεία του ὁ Μιχαήλ Στασινόπουλος ἄλλαξε μορφές, χωρὶς ὅμως ἡ νεότερη ἐκφραστικὴ του νὰ παραβλέπει τὴ δεκτικότητά τοῦ ἀναγνώστη του, ξέροντας πολὺ καλὰ πὼς ἡ λυτρωτικὴ ἐνέργεια ὁλοκληρώνεται στὸ δημιουργὸ μόνον ἀπ' τὴν εὐθύγραμμη ἐπικοινωνία μαζί του. Σ' αὐτὸ τὸ ἀριστοτεχνικὸ δωδεκάστιχο, δημοσιευμένο στὸ περιοδικὸ *Εὐθύνη*, εἰκονίζεται ἡ δραματικὴ ὑπεροχὴ τῆς ἐνόρασης στὴν ἀποκάλυψη τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς μέσα ἀπ' τοὺς δαίδαλους τῆς λογικῆς, ποὺ ἀποπροσανατολίζει:

Θέλησα νὰ μάθω
 πῶς εἶναι τοῦ σκοταδιοῦ τὸ χᾶδι
 - ἔσβυσα τὸ φῶς μου
 κι ἔγινε τριγύρω μου σκοτάδι.
 Καὶ τότε, χιλιόχρωμα
 φῶτα λάμπανε σ' ὅλα τὰ μέρη,
 καὶ χρυσὸ τὸ πανάρχαιο
 φανερώθηκε ἀστέρι.
 Κι ὅταν ἐφωτίστηκα
 ἀπὸ τοῦ σκοταδιοῦ τὰ τόσα φῶτα,
 ἀνοιξα τὸ φῶς μου
 - κι ἔγινε σκοτάδι σὰν καὶ πρῶτα

Ἄλλὰ καὶ πολλὰ ἀπ' τὰ δοκίμιά του εἶναι διαποτισμένα μετὰ τὴ λυρικὴ του θέρμη, ἔτσι ὥστε συχνὰ τὰ κείμενά τους νὰ γίνονται ἐλκυστικὰ χάρις στὴ φραστικὴ ἁρμονία τους, τὴ σαφήνεια καὶ τὴν παραστατικότητά τους, ὅπου ὄχι σπάνια τὸ χιοῦμορ ἐναλλάσσεται μ' ἓνα ἠθικὸ ἐπιμύθιο, ὅπως στὸ *Πινάκιον φακῆς* καὶ ὁ νόμος τῶν λύκων, καθὼς καὶ στὴν πρόσφατη *Ἀνθρώπινη πορεία*.

Σίγουρα, αυτός ο τρυφερός έναγκαλισμός του με τον άνθρωπο αποτελεί το πνευματικό υπέδαφος, απ' όπου άντλει τους χυμούς του το έργο του Μιχαήλ Στασινόπουλου - είτε εκφράζει τον παλμό της ψυχής του ως ποιητή είτε το βάθος του στοχασμού του ως επιστήμονα.

Ο ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΥΚΟΥΝΑ

Τόν Αύγουστο του 1976 ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής παρακάλεσε τον πρόεδρο Μιχαήλ Στασινόπουλο να αναλάβει το αξίωμα του ad hoc δικαστή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στην υπόθεση της ύφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.

Ο ρόλος του ad hoc δικαστή σε αυτό το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αξιολογηθεί από δύο σκοπιές. Οί πιο πολλοί έμμένουν στο ότι επιτρέπει στο διάδικο κράτος, από το οποίο δεν έχει εκλεγεί δικαστής μεταξύ των 15 μελών του Δικαστηρίου, να μετέχει ενεργώς σε όλες τις φάσεις της εξέτασης μιας υπόθεσης. Λέγεται μάλιστα ότι κανείς άλλος, πλην του ad hoc δικαστή, ούτε και οί δικηγόροι, θά μπορούσε να εξηγήσει πλήρως στα υπόλοιπα μέλη του Δικαστηρίου τις θέσεις του διαδίκου κράτους από το οποίο προέρχεται. Τόν ρόλο του ad hoc δικαστή ο Thomas Franck έχει χαρακτηρίσει ως άσυνήθη (unusual), αφού ή σχέση του με το Δικαστήριο είναι όντως πολύπλοκη.

Ο θεσμός, όμως, επικρίνεται με το επιχείρημα ότι ο ad hoc δικαστής τελικά εκφράζει το διάδικο κράτος που τον διόρισε. Αυτό δεν είναι αληθές, αφού ή ανεξαρτησία χαρακτηρίζει πάντοτε το ήθικό ανάστημα του δικαστή.

Ο Μιχαήλ Στασινόπουλος άμέσως μετά την άφιξη του στη Χάγη δημιούργησε γύρω του άτμόσφαιρα σεβασμού και εκτιμήσεως με όλους τους διεθνείς δικαστές. Με τον ήπιο χαρακτήρα και την ευρύτατη κλασική παιδεία του έθελε τους συναδέλφους του κι έτσι από την πρώτη στιγμή έσπασε ο πάγος μεταξύ των τακτικών και του ad hoc δικαστή.

Χαρακτηριστικά αναφέρω ότι την πρώτη ήμέρα της άχροαματικής διαδικασίας, ο διακεκριμένος και έλλημιστής Νιγηριανός δικαστής Taslim Elias έγινε

ἔξω φρενῶν ἐπειδὴ ἓνας ἐκ τῶν δικηγόρων τῆς Ἑλλάδος ἐπικαλέσθηκε μιὰ μελέτη του, ἣ ὁποία κατὰ τὸν δικηγόρο δικαίωσε τὶς ἐλληνικὲς θέσεις. Στὸ δεῖπνο ποὺ παρετέθη ἀπὸ τὸν Στασινόπουλο, ὁ Elias φώναζε «γιατί ἀναφέρονται σὲ κείμενά μου, μπορεῖ νὰ ἔχω ἀλλάξει γνώμη». Καὶ ὁ Στασινόπουλος τοῦ ἀπήντησε, «αὐτὰ παθαίνουμε ἑμεῖς οἱ δικαστὲς ποὺ εἴμαστε συγγραφεῖς νομικῶν πραγματειῶν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ πτοούμεθα καὶ κατὰ τὴν ἔκφραση τῆς δικανικῆς μας γνώμης, νὰ μὴν ἐπηρεαζόμεθα οὔτε καὶ ἀπὸ τὰ δικά μας ἔργα».

Ἡ φιλικὴ ἀτμόσφαιρα ἀλληλοσεβασμοῦ καὶ συναδελφώσεως διατηρήθηκε κατὰ τὰ 2,5 χρόνια τῆς διαδικασίας στὴ Χάγη. Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς δίκης, οἱ λοιποὶ δικαστὲς προσέτρεχαν στὸν Στασινόπουλο γιὰ νὰ τοὺς διαλευκάνει λεπτὲς ἔννοιες τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ οἱ συζητήσεις συνεχίζονταν καὶ ἐκτὸς διασκέψεων.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς δίκης, τὸ Διεθνὲς Δικαστήριον ἐξέδωσε μιὰ διαταγή - order (1996), ὡς πρὸς τὴν αἴτηση προσωρινῶν μέτρων καὶ μιὰ ἀπόφαση - decision (1998), ἐπὶ τῆς ἀρμοδιότητος. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, δὲν δέχθηκε τὴν ἐπιχειρηματολογία τῆς Ἑλλάδος καὶ πρέπει νὰ λεχθεῖ γιὰ τὴν ἱστορία, ὅτι τὸ Δικαστήριον ἀρνήθηκε νὰ διατάξει προσωρινὰ μέτρα, ἐπειδὴ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις εἶχε ταυτοχρόνως προσφύγει, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1976, καὶ στὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας, ὅπου οἱ ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας εἶχαν διαβεβαιώσει ὅτι ἡ κρίσις ἔβαινε πρὸς ὕφεση. Αὐτὴ ἡ διπλὴ προσφυγὴ ἔδωσε στὸ Δικαστήριον τὴ δυνατότητα, μεταξύ ἄλλων, νὰ ἀποφύγει τὴν ὑπόδειξη προσωρινῶν μέτρων. Ὁ Στασινόπουλος δὲν συμφωνοῦσε μὲ τὴ διπλὴ προσφυγὴ. Προτιμοῦσε τὸ ζήτημα νὰ μείνει ἀποκλειστικῶς στὸ Δικαστήριον, διότι καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις, ὅπως στὶς πυρηνικὲς δοκιμὲς τῆς Γαλλίας (1973), καίτοι ἡ ἀρμοδιότητά του ἦταν ἀμφίβολη, ἐντούτοις τὸ Δικαστήριον ἔδωσε προσωρινὰ μέτρα ὑπὲρ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Ζηλανδίας.

Περαιτέρω, τὸ Δικαστήριον ἐξέτασε τὴν ἔνστασις τῆς Τουρκίας ὡς πρὸς τὴν ἀρμοδιότητά του, καὶ ἔδω πρέπει νὰ ὑπενθυμίσω δύο τινά: Πρῶτον, ἡ Τουρκία καίτοι ἀρνήθηκε νὰ εἶναι διάδικον μέρος, ἔστειλε ἀνελλιπῶς ὑπομνήματα, τὰ ὁποῖα ἀντέκρουαν τὶς ἐλληνικὲς θέσεις. Ἐὰν καὶ ἡ Τουρκία ἐρημοδικοῦσε, τὸ Δικαστήριον ἐλάμβανε πλήρως ὑπ' ὄψιν αὐτὰ τὰ ὑπομνήματα. Ἐχω πεῖ πολλὰ φορὲς ὅτι στὸ Διεθνὲς Δικαστήριον τῆς Χάγης δὲν ὑπάρχει ἐνάγων καὶ ἐναγόμενος. Ὑπάρχουν διάδικα, κυρίαρχα κράτη. Τὸ Δικαστήριον, εἴτε αὐτὰ εἶναι παρόντα στὴ διαδικασία εἴτε ὄχι, ὀφείλει νὰ ἐξασφαλίζει τὰ δικαίωμά τους. Καὶ μάλιστα ὅταν ἓνας τῶν διαδίκων ἀμφισβητήσῃ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Δικαστηρίου, πλὴν ἐξαιρέ-

σεων (σπάνια εξαίρεση αποτελεί η υπόθεση τῆς Νικαράγουα, 1986), τὸ Δικαστήριο προσπαθεῖ νὰ ἀποφύγει κρίσιν ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς διαφορᾶς.

Ἐνα ἄλλο χαρακτηριστικὸ τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης, τὴν προσφυγὴ στὸ ὅποιο οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ ἐμφανίζουν ὡς πανάκεια, εἶναι ὅτι κανεὶς τῶν διαδίκων δὲν παίρνει ὅσα ζητᾶ, ἰδίως σὲ ζητήματα ὀριοθετήσεως. Γενικῶς, τὸ Δικαστήριον ἐπιζητεῖ νὰ τὰ ἔχει καλὰ μὲ ἀμφοτέρους τοὺς διαδίκους. Παράδειγμα ἐντελῶς πρόσφατο, ἡ ἀπόφαση τοῦ Νοεμβρίου 2003 στὴν διαφορά ΗΠΑ - Ἰράν γιὰ τὶς πετρελαϊκὲς ἐξέδρες στὸν Περσικὸ κόλπο.

Ἡ διαδικασία *in camera* παρουσιάζει τὴν ἰδιομορφία ὅτι ὁ κάθε δικαστὴς συντάσσει σημειώματα σχετικὰ μὲ ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν διαδίκων. Κατὰ τὸ μέτρο πού τὰ σημειώματα συμπίπτουν, ὁ εἰσηγητὴς δικαστὴς προβαίνει στὴ σύνθεση πού ἐμφανίζεται στὸ σκεπτικὸ τῆς ἀποφάσεως. Ἀκολουθοῦν οἱ ψηφοφορίες.

Οἱ ἀπόψεις τῶν δικαστῶν πού ἀποκλίνουν δὲν περιλαμβάνονται στὸ σκεπτικὸ, ἀλλὰ καταγράφονται στὶς ἀτομικὲς ἢ συλλογικὲς, χωριστὲς ἢ διαφωνοῦσες γνώμες τῶν δικαστῶν, πού φέρουν τὸ ὄνομά τους καὶ προσαρτῶνται στὴν ἀπόφαση. Ὅ,τι ὅμως λεχθεῖ κατὰ τὴ διάσκεψη τῶν δικαστῶν, ἐπιπλέον τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν διαδίκων καὶ ἐφ' ὅσον θεωρηθεῖ σκόπιμο, περιλαμβάνεται στὸ σκεπτικὸ καὶ γι' αὐτὸ, μερικὲς φορές, οἱ ἀναλυτὲς διερωτῶνται πόθεν προέρχονται *obiter dicta* ἐπὶ θεμάτων τὰ ὅποια δὲν ἤγειραν καθόλου οἱ διάδικοι. Αὐτὸ ἔγινε λόγου χάριν στὴν υπόθεση *Barcelona Traction* (1970), ὅπου τὸ Δικαστήριον ξαφνικὰ ἐνέταξε μιὰ παράγραφο περὶ τοῦ *erga omnes* χαρακτῆρος ὀρισμένων ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Ἡ παράγραφος ἐκείνη ἔχει ἔκτοτε γίνει σημαία ὄλων τῶν κοπιῶντων ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων διεθνῶς.

Τὸ Δικαστήριον πληροφορεῖται χωρὶς ποτὲ νὰ κατονομάζονται οἱ πηγές του, τὶς ἐν γένει ἐξελίξεις τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν διαδίκων. Ἄν, λόγου χάριν, γίνονται ἢ ἔχουν, πρὸ καὶ κατὰ τὴν διαδικασία, γίνονται μυστικὲς συνομιλίαι, στὶς ὁποῖες ἐτέθη καὶ συνεζητήθη (ἐπιμένω συνεζητήθη) ὀρισμένο σχῆμα μελλοντικῆς συνεργασίας γιὰ τὴν ἐπίλυση τῆς διαφορᾶς, τὸ Δικαστήριον, ὅχι μόνον τὸ πληροφορεῖται, ἀλλὰ καὶ τὶς λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ κινεῖται ἀνεπαισθήτως πρὸς ἐκείνη τὴν κατεύθυνση. Γι' αὐτὸ, ὅσοι μετέχουν στὸ δύσκολο ἔργο τῶν διαπραγματεύσεων μὲ τοὺς ἀνατολικοὺς γείτονες πρέπει νὰ προσέχουν καὶ τὸ *Καλημέρα* πού λέγουν. Εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ διάδικοι ἐνδιαφέρονται πρωτίστως γιὰ τὸ διατακτικὸ, τὸ ὅποιο μπορεῖ νὰ συνίσταται σὲ μερικὲς φράσεις μόνον. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ Δικαστήριον ἀκολουθεῖ τὸ ἀγγλοσαξωνικὸ σύστημα, τὸ σκεπτικὸ μπορεῖ νὰ ὑπερβαίνει τὶς 200 σελίδες (ὅπως ἔγινε καὶ στὶς ὑποθέσεις τῆς Νικαράγουα 1987, τῆς

Barcelona Traction (1986) και του Gabcikovo - Nagymaros), τὸ δὲ corpus τῆς ἀποφάσεως μὲ τις ἐπιμέρους ἀτομικὲς ἢ διαφωνοῦσες γνώμες τῶν δικαστῶν νὰ καταλαμβάνει μερικὲς ἑκατοντάδες σελίδες.

Ἔτσι, ἀνεξαρτήτως τοῦ τί περιέχει τὸ σκεπτικὸ, σπουδαῖο ρόλο στὴν ἀνάπτυξη τοῦ διεθνoῦς δικαίου ἀποτελοῦν καὶ οἱ δημοσιευμένες στὴν ἀπόφαση γνώμες τῶν δικαστῶν.

Ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος μετέσχε στὴ διατύπωση τοῦ σκεπτικοῦ, συντάξε δὲ διαφωνοῦσες γνώμες τόσο στὴ Διαταγὴ περὶ προσωρινῶν μέτρων (1976), ὅσο καὶ στὴν Ἀπόφαση περὶ ἀρμοδιότητος (1978), μὲ ἰδέες πολυτίμες γιὰ τὶς ἑλληνικὲς θέσεις καὶ γιὰ τὸ διεθνὲς δίκαιο γενικότερα.

Ἀπὸ τὶς δύο ἀποφάσεις, σημειώνουμε ὅτι αἴσθηση προκάλεσε τὸ obiter dictum, πού ἔκτοτε ἐπαναλαμβάνεται σταθερὰ ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Δικαστήριον, ὅτι ὑπὸ ὀρισμένες προϋποθέσεις εἶναι δυνατόν, ἓνα κοινὸ ἀνακοινωθὲν (στὴν περίπτωσή μας, τὸ κοινὸ ἀνακοινωθὲν Καραμανλῆ - Ντεμιρέλ, τὸ ὁποῖο ἀνεγνώσθη στὸ προαύλιο τῆς ἔδρας τοῦ NATO στὶς Βρυξέλλες) νὰ ἀποτελέσει διεθνή συνθήκη.

Ἐπίσης, τὸ γεγονός ὅτι κατὰ παγίαν ἔκτοτε νομολογία, τὸ Δικαστήριον ὅταν προβαίνει σὲ ὀριοθέτηση δὲν χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο βραχονησίδες, κι αὐτὸ ἅς τὸ πληροφωρηθοῦν οἱ ἔρασιτέχνες τοῦ δικαίου τῆς θάλασσας. Ἡ ξηρά, ἡ ὁποία περιστοιχίζεται, ἀλλὰ δὲν ὑπερκαλύπτεται ἀπὸ τὸ χειμέριο κύμα τῆς θάλασσας εἶναι νῆσος. Οὔτε ὑπάρχουν γκρίζες ζῶνες κυριαρχίας. Ἐξάλλου, τὸ Δικαστήριον ἐπεσήμανε ὅτι, ἐὰν ἀπεδεικνύετο ὅτι ἔρευνες μὲ μικροσεισμικὲς δονήσεις στὸ βυθὸ προκαλοῦσαν ζημία στὴν ὑφαλοκρηπίδα τῆς Ἑλλάδος, τότε ἡ Τουρκία θὰ ὀφείλε ἀποζημίωση. Ἐπανέλαβε δὲ ὅτι ἡ ξηρὰ δεσπόζει τῆς θάλασσας, ἄρα τὰ νησιά ἔχουν ὑφαλοκρηπίδα, μὲ ἔννοια εὐρύτερη ἐκείνης τοῦ ἰσχύοντος συμβατικοῦ δικαίου.

Τέλος, παρὰ τὴν ἔντονη ἀντίδραση τῆς Τουρκίας ὅτι ἡ διένεξη εἶναι πολιτικοῦ (of a highly political nature) καὶ ὄχι νομικοῦ χαρακτῆρος, τὸ Δικαστήριον σαφῶς διεχώρισε τὶς ἔννοιες καὶ δέχθηκε ὅτι ὑπάρχει νομικὴ διαφορὰ μεταξὺ Τουρκίας - Ἑλλάδος.

Ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος μὲ τὶς διαφωνοῦσες γνώμες του ἀνέδειξε σημαντικὰ στοιχεῖα προβληματισμοῦ σὲ σχέση πρὸς θεμελιώδεις ἔννοιες τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ διεθνoῦς δικαίου, ὅπως ἐκείνη τῆς ἐπιδιωκομένης διαφοροποίησεως μεταξὺ τῆς κυριαρχίας καὶ τῶν κατὰ τὴ γνώμη μας μυστηριωδῶν ὄρων περὶ «κυριαρχικῶν δικαιωμάτων», περὶ «δικαιοδοσίας καὶ ἐλέγχου» (jurisdiction and control), κλπ. Σὲ ἓνα σημεῖο μάλιστα ἀναλύει στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα (καθὼς καὶ σὲ μετάφραση φυσικὰ) τὴν ἀριστοτελικὴν διάκριση μεταξὺ γένους καὶ εἶδους,

ἐν συναρτήσει πρὸς τὸν ὄρο *ειδικώτερον* (et notamment) πού εἶχε χρησιμοποιήσει τὸ 1928 ὁ Νικόλαος Πολίτης κατὰ τὴ διατύπωση τῆς ἑλληνικῆς ἐπιφυλάξεως ὡς πρὸς τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης καὶ πού ἀπασχόλησε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς δίκης τὸ 1978.

Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα συνοπτικὰ σημειώσαμε ἀπόψε, ἐπιβεβαιώνεται ἄλλη μιὰ φορά ὅτι ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος ὑπῆρξε ἀντάξιος τῆς δυσχεροῦς ἀποστολῆς πού ἀνέλαβε.

ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος γεννήθηκε στὴν Καλαμάτα τὸ 1903. Ὁ πατέρας του ἦταν φιλόλογος, καθηγητὴς στὸ Γυμνάσιο τῆς Καλαμάτας, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ ἀποφοίτησε τὸ 1920. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ἓνα οὐσιῶδες στοιχεῖο τῆς κλασσικῆς παιδείας του καὶ τῆς γλωσσικῆς ικανότητάς του. Ἐπῆρε τὸ πτυχίον τῆς Νομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν τὸ 1924.

Τὸ Σύνταγμα, ὅπως εἶχε ἀναθεωρηθεῖ τὸ 1911, καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927 προέβλεπαν τὴν ἰδρυση τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τὸ ὁποῖο ἰδρύθηκε τελικὰ τὸ 1928 καὶ ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ τὸ 1929. Τὸ ἴδιο ἔτος διεξήχθη διαγωνισμὸς γιὰ τὴν πρόσληψη 10 εἰσηγητῶν. Ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος ἔλαβε μέρος καὶ πέτυχε πρῶτος. Ἐκτοτε ἄρχισε ἡ λαμπρὴ δικαστικὴ του σταδιοδρομία, τὴν κλίμακα τῆς ὁποίας ἀνῆλθε μὲ προαγωγή σὲ Πάρεδρο τὸ 1937, σὲ Σύμβουλο τὸ 1943, σὲ Ἀντιπρόεδρο τὸ 1963 καὶ σὲ Πρόεδρο τὸ 1966.

Ἡ σκληρὴ ἐργασία γιὰ τὴν ἄσκηση τῶν δικαστικῶν καθηκόντων του, ὅχι μόνον δὲν ἐμπόδισε τὸν Μιχαὴλ Στασινόπουλο ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ εἰδικότερα τοῦ δημόσιου δικαίου, ἀλλὰ, ἀντίθετα, ἦταν ἓνα σπουδαῖο κίνητρο γιὰ τὴ βαθειὰ γνώση καὶ κριτικὴ ἀνάλυση τῶν θεωριῶν πού εἶχαν ἀναπτύξει, κυρίως στὴ Γαλλία καὶ στὴ Γερμανία, σπουδαῖοι ἐπιστήμονες τοῦ κλάδου. Ἀποτέλεσμα ἦταν τὸ ἐκτεταμένο συνθετικὸ, συγγραφικὸ ἔργο του, μὲ βάση τὴ νομολογία κυρίως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Παράλληλη ἦταν καὶ ἡ πανεπιστημιακὴ σταδιοδρομία του. Καὶ τὰ τρία αὐτὰ στοιχεῖα τῆς ἐντατικῆς πνευματικῆς ἀπασχόλησης, συνθέτουν τὴν ἐξέχουσα θέση τοῦ Μιχαὴλ Στασινόπουλου στὸ Κλάδο τοῦ Δημόσιου Δικαίου καὶ ιδίως τοῦ διοικητικοῦ δικαίου.

Στήν εποχή μας τὸ διοικητικὸ δίκαιο, μὲ βάθρο τὸ συνταγματικὸ δίκαιο, εἶναι, ἰδίως μετὰ τὴν συγκρότηση πλήρους συστήματος διοικητικῆς δικαιοσύνης, ὁ κύριος μοχλὸς τῆς πραγματοποίησης τοῦ Κράτους Δικαίου, πού εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς ἐλληνικῆς ἔννομης τάξης. Οἱ εἰδικοί κανόνες τοῦ διοικητικοῦ δικαίου διέπουν κατ' ἀρχὴν τίς σχέσεις τῶν διοικουμένων μὲ τὴν Ἐκτελεστικὴ Ἐξουσία.

Μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ συνταγματικοῦ κανόνα τῆς νομιμότητας, τὸ διοικητικὸ δίκαιο συνδέει τὴ δράση τῆς Δημόσιας Διοίκησης μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, πού ἐκδηλώνεται καὶ διατυπώνεται μὲ τίς ρυθμίσεις τίς ὁποῖες θεσπίζει ἡ Νομοθετικὴ Ἐξουσία, στὸ πλαίσιο τῶν συνταγματικῶν κανόνων. Ἔτσι, τὸ διοικητικὸ δίκαιο ρυθμίζει τὴν ἄσκηση τῶν ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν δικαιωμάτων, τὴν ὀργάνωση καὶ τὴ λειτουργία τῆς Δημόσιας Διοίκησης καὶ τὸν δικαστικὸ ἔλεγχο τῆς καὶ τελικὰ ἐξασφαλίζει τὴν προστασία τῶν διοικουμένων.

Ἦδη ὡς νεαρὸς εἰσηγητῆς, ἐνήμερος στὴ γαλλικὴ καὶ γερμανικὴ θεωρία καὶ τὴ νομολογία τοῦ γαλλικοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐμπνεόταν τὸ ἐλληνικὸ Συμβούλιο Ἐπικρατείας, συνέβαλε σημαντικὰ στὴ διαμόρφωση τῆς νομολογίας του, στὴν ὁποία διατυπώθηκαν νέοι κανόνες τοῦ διοικητικοῦ δικαίου, πού ἔκτοτε ἔχουν θέση μείζονος πρότασης τοῦ δικανικοῦ συλλογισμοῦ τῶν ἀποφάσεων.

Κορωνίδα τῆς προσφορᾶς του στὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης ἦταν ἡ στάση του τὸν Ἰούλιο τοῦ 1969 στὴν ἐκδίκαση τῶν αἰτήσεων πού εἶχαν ἀσκήσει δικαστικοὶ λειτουργοὶ γιὰ τὴν ἀκύρωση τῶν πράξεων ἀπολύσεώς τους ἀπὸ τὸ δικτατορικὸ καθεστῶς. Ἡ Ὀλομέλεια τοῦ Συμβουλίου, παρὰ τίς ἀφόρητες πιέσεις τῶν ὀργάνων τῆς δικτατορίας, παρέκαμψε τὸ ἀπαράδεκτο πού εἶχε θεσπίσει ἡ δικτατορία, καταπαντώντας τὴν ἀρχὴ τοῦ Κράτους Δικαίου, δέχθηκε τὴν ἀποψη τοῦ Προέδρου ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς υπεράσπισης μὲ τὴ μορφή τῆς προηγούμενης ἀκρόασης, ἀποτελεῖ θεμελιῶδες δικαίωμα καὶ ἀκύρωσε τίς πράξεις ἀπολύσεως, διότι δὲν εἶχε δοθεῖ στοὺς αἰτοῦντες ἡ δυνατότητα ἄσκησης τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ. Οἱ δικτάτορες ζήτησαν ἀπὸ τὸν Πρόεδρο Στασινόπουλο νὰ παραιτηθεῖ καί, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἀρνήθηκε, δημοσίευσαν διάταγμα ἀποδοχῆς τῆς παραίτησώς του, πού θυροκολλήθηκε στὴν ἐξώπορτα τῆς κατοικίας του. Γιὰ τὴ θαραλέα αὐτὴ πράξη του προτάθηκε ἀπὸ τὸν Ἀντιπρόεδρο τοῦ γαλλικοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, Νομπελίστα René Cassin, γιὰ τὸ βραβεῖο Νόμπελ Εἰρήνης.

Ὅταν τοῦ ἐπιτράπηκε νὰ δέχεται ἐπισκέψεις, μοῦ διηγήθηκε ἀκριβῶς τί ἔγινε. Ἦταν στὸ κρεβάτι μὲ μικρὴ ἀδιαθεσία. Τὸν ἐπισκέφθηκε ἀνώτατος ἀξιωματικὸς τῆς Γενικῆς Ἀσφάλειας καὶ τοῦ ζήτησε νὰ υπογράψει ἔτοιμο κείμενο παραίτησώς. Ἀρνήθηκε. Ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέμεινε καὶ δῆλωσε ὅτι ἔχει διαταγές,

ἐὰν τελικῶς ἀρνηθεῖ νὰ τὸν πάρει μαζί του στὴ Γενικὴ Ἀσφάλεια. Ὁ Στασινόπουλος ἀπάντησε: κάντε ὅ,τι νομίζετε, ἐγὼ δὲν ὑπογράφω. Τότε ὁ ἀξιωματικὸς τηλεφώνησε σὲ κάποιον Ὑπουργό, πιθανὸν τῆς Δικαιοσύνης, τὸν Κυριακόπουλο, ποὺ δυστυχῶς ἦταν Καθηγητὴς τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου. Στὴ συνέχεια ζήτησε πάλι τὴν ὑπογραφή τοῦ κειμένου καὶ ὅταν ὁ Στασινόπουλος ἀρνήθηκε καὶ πάλι, ἀποχώρησε μόνος του. Προφανῶς, οἱ δικτάτορες φοβήθηκαν τὸν θόρυβο ποὺ θὰ προκαλοῦσε ἡ σύλληψη τοῦ Στασινόπουλου στὴ διεθνῆ κοινὴ γνώμη. Ὁ Πρόεδρος, ὅμως, γιὰ ἓνα διάστημα, τέθηκε ὑπὸ περιορισμὸ στὴν κατοικία του.

Ὡς θεωρητικὸς ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος συνέβαλε καθοριστικὰ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐλληνικοῦ διοικητικοῦ δικαίου, ἥδη μὲ τὰ πρῶτα του ἔργα περὶ ἀνακλήσεως τῶν διοικητικῶν πράξεων (1933), τῆς θεωρίας τῆς ἀτομικῆς διοικητικῆς πράξεως (1937) καὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς διακριτικῆς εὐχέρειας (1939).

Στὴ συνέχεια μὲ τὰ ἔργα του: Ἀστικὴ Εὐθύνη τοῦ Κράτους (1950), Δίκαιο Διοικητικῶν Πράξεων (1951), ὁ Κώδικας τῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων (1951), Μαθήματα Διοικητικοῦ Δικαίου (1957) καὶ Δίκαιο Διοικητικῶν Διαφορῶν (1964), καθιερώθηκε ὡς ὁ κύριος θεμελιωτὴς τοῦ σύγχρονου ἐλληνικοῦ διοικητικοῦ δικαίου. Τὸ 1957 ἴδρυσε τὴν Ἐπιθεώρηση Δημόσιου καὶ Διοικητικοῦ Δικαίου. Δημοσίευσε δέ, μεγάλο ἀριθμὸ ἀρθρῶν σὲ νομικὰ περιοδικὰ, ἐλληνικὰ καὶ γαλλικὰ.

Τὸ Δίκαιο τῶν Διοικητικῶν Πράξεων εἶναι ἔργο κλασσικὸ - ἔχει μεταφραστεῖ στὰ γαλλικὰ (μὲ τίτλο *Traité des actes administratifs*) καὶ ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ὡς βασικὸ στοιχεῖο τῆς γαλλικῆς βιβλιογραφίας τοῦ διοικητικοῦ δικαίου. Στὸ βιβλίον αὐτό, ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος, μὲ πληρέστατη θεώρηση τῆς νομολογίας τοῦ ἐλληνικοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, τῆς ἐλληνικῆς καὶ τῆς πλούσιας γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς βιβλιογραφίας, ἔδωσε σὲ μία ἔξοχη σύνθεση τίς βασικὲς ἔννοιες τοῦ κεντρικοῦ αὐτοῦ τμήματος τοῦ διοικητικοῦ δικαίου καὶ τοὺς κανόνες τοῦ θετικοῦ δικαίου, βασικὰ νομολογιακοῦ, ποὺ διέπουν τὴν ἐκδόση, τὴ νομιμότητα καὶ τὸν δικαστικὸ ἔλεγχο τῶν διοικητικῶν πράξεων καὶ τὴν ἐρμηνεία τῶν κανόνων αὐτῶν. Μετὰ ἀπὸ μισὸν αἰῶνα, μὲ ἐλάχιστη νομολογιακὴ καὶ νομοθετικὴ ἐξέλιξη, ἰσχύουν οἱ ἴδιοι κανόνες.

Ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος ἦταν Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ποὺ συνέταξε τὸν Ὑπαλληλικὸ Κώδικα (1951), ὁ ὁποῖος ἀποτελέσει ἀποφασιστικὸ παράγοντα γιὰ τὴ συγκρότηση σύγχρονης Δημόσιας Διοίκησης, καὶ τὸν ὁποῖο σχολιάζει ἀναλυτικὰ καὶ ἐρμηνεύει μὲ τὸ ἔργο του ποὺ προανέφερα.

Νεότερο ἔργο του εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ὑπερασπίσεως ἐνώπιον τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν. Στὸ βιβλίον αὐτὸ γράφει: «Ὁ νομοθέτης θεσμοθετεῖ, εἰς τὸν δικαί-

στήν, όμως, αναθέτει να δώσει ζωή εις τόν νόμον διά τῆς ἐφαρμογῆς του. Ἐτσι ὁ δικαστής δαμάζει τόν νόμον, ὅταν ἔχει τήν ἰκανότητα νά ἀναζητήσει καί νά ἀνεύρει εἰς τὸ ψυχρὸν κείμενον τοῦ νόμου, τὸ ἀληθὲς πνεῦμα του καί νά κατευθύνει, διά τῆς ἐφαρμογῆς, τὰ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου διαταχθέντα πρὸς ἓνα σκοπὸν ὑπηρετοῦντα τὸ δίκαιον καί τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας, ὅταν ὁ δικαστής ἐπιχειρεῖ νά συνδυάσει τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπόμενα, ἵνα τὰ καταστήσει ἐφαρμόσιμα πρακτικῶς, ὅταν διά τῆς σκέψεώς του ἀναπληρώνει τὰ κενὰ καὶ καθ' ἣν ἔχει ἐκ τῆς ἀποστολῆς του ὑποχρέωσιν, ἀποτρέπει τὴν περίπτωσιν ἀδυναμίας ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου, ὅταν, τέλος, ὁ δικαστής ἀναζητεῖ εἰς τὴν συνείδησίν του καί εἰς τὴν παιδείαν του, βοήθειαν διὰ νά καταστήσει τόν νόμον προσφορώτερον διὰ νά ὑπηρεπήσει τὸν ἄνθρωπον».

Τὸ κείμενο τῶν βιβλίων τοῦ Μιχαὴλ Στασινόπουλου εἶναι ἀκριβόλογο, σαφές, χωρὶς πλατυασμούς καὶ ἀπόλυτα εὐληπτο. Ὁ μελετητὴς ὄχι μόνον μαθαίνει, ἀλλὰ σκέπτεται κριτικὰ καὶ δημιουργικὰ. Γιὰ μεγάλο πλῆθος ἐρευνητῶν καὶ ἐφαρμοστῶν (δικαστῶν καὶ δικηγόρων) τοῦ διοικητικοῦ δικαίου, τὰ βιβλία αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ πλαίσιο τῆς ἐπιστημονικῆς ὑποδομῆς τους.

Ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος θεώρησε ὅτι τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα εἶναι ὁ πιὸ κατάλληλος χῶρος γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ διοικητικοῦ δικαίου καὶ τὴν κατάρτιση τῶν ἐπιστημόνων πού θὰ τὸ ἐφαρμόσουν καὶ θὰ συμβάλουν στὴν ἐξέλιξή του. Ἀνακηρύχθηκε διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ 1934. Τὸ 1937 ἐξελέγη ὑφηγητὴς τοῦ ἴδιου Πανεπιστημίου καὶ τὸ 1939 καθηγητὴς τῆς Παντείου Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Σύντομα ἢ Πάντειος μὲ τὴ συμβολή του, καθὼς καὶ τοῦ καθηγητῆ Παπαχατζῆ, ἔγινε τὸ σπουδαιότερο κέντρο διδασκαλίας καὶ ἔρευνας τοῦ διοικητικοῦ δικαίου στὴν Ἑλλάδα.

Στὸ παιδευτικὸ ἔργο του πρέπει νά προστεθεῖ καὶ ἡ δημιουργία, τὸ 1975, μὲ διάθεση μέρους τῆς χορηγίας πού ἔλαβε ὡς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τοῦ Ἰδρύματος Διοικητικοῦ Δικαίου, τὸ ὁποῖο μὲ χορήγηση ὑποτροφιῶν βοήθησε ἕως σήμερα περισσότερους ἀπὸ 120 νέους ἐπιστήμονες νά ἀποκτήσουν μεταπτυχιακὸ δίπλωμα σὲ γαλλικὰ πανεπιστήμια καὶ περίπου 20 νά ἀποκτήσουν διδακτορικὸ δίπλωμα μὲ διατριβὲς πού ἔχουν βραβευθεῖ. Οἱ νέοι αὐτοὶ ἐπιστήμονες εἶναι σήμερα καθηγητὲς Πανεπιστημίων, δικαστὲς στὸ Συμβούλιο Ἐπικρατείας καὶ τὰ διοικητικὰ δικαστήρια, δικηγόροι καὶ ἀνώτατα στελέχη τῆς Δημόσιας Διοίκησης. Τὸ Ἰδρυμα ὀργανώνει κάθε χρόνο σεμινάριο, τοῦ ὁποίου ἐπὶ 15 ἔτη προήδρευε ὁ ἴδιος ὁ Στασινόπουλος, πού παρακολουθοῦν πολλοὶ δικαστὲς καὶ νέοι ἐπιστήμονες.

Ο Μιχαήλ Στασινόπουλος εξελέγη τακτικό μέλος τῆς Ἀκαδημίας τὸ 1968 καὶ τὸ 1978 διετέλεσε Πρόεδρος τῆς. Ὡς Ἀκαδημαϊκός, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ κατ' οἶκον περιορισμοῦ, ποῦ τοῦ εἶχε ἐπιβάλει ἡ δικτατορία, καὶ τὴν περίοδο τῆς ἀσθένειάς του, συμμετεῖχε ἐνεργῶς στὴ λειτουργία τῆς Ἀκαδημίας μὲ εἰσηγήσεις, προτάσεις καὶ γνωμοδοτήσεις.

Ἐτυχε διεθνoῦς ἀναγνώρισης μὲ τὴν ἀπονομὴ τοῦ τίτλου τοῦ ἐπίτιμου διδάκτορα ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο τοῦ Bordeaux, καὶ τὴ Νομικὴ Σχολὴ τῶν Παρισίων.

Διετέλεσε ὑπηρεσιακὸς Ὑπουργὸς Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως καὶ Ἐργασίας. Τὸ 1983 ἴδρυσε τὸ Σωματεῖο Ἐπιτροπὴ Ἐθνικῆς Ἐνημέρωσης, τὸ ὁποῖο ἔχει ἀναπτύξει σημαντικὴ δράση γιὰ τὴν ἐνημέρωση καὶ διαφώτιση τῆς κοινῆς γνώμης στὴν ἡμεδαπὴ καὶ ἀλλοδαπὴ ἐπὶ κρίσιμων ἐθνικῶν θεμάτων, μὲ τὴν ἔκδοση καὶ κυκλοφορία βιβλίων στὰ ἑλληνικά, ἀγγλικά, γαλλικά καὶ γερμανικά.

Ἡ προσφορά του πρὸς τὴ χώρα κορυφώθηκε μὲ τὴν ἐκλογή του ὡς Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κατὰ τὴν κρίσιμη μεταβατικὴ περίοδο τοῦ Δεκεμβρίου 1974 - Ἰουνίου 1975.

Ο Μιχαήλ Στασινόπουλος, ἀκάματος ἐργάτης τοῦ πνεύματος, δικαστής, θεωρητικὸς τοῦ Δικαίου, Καθηγητὴς, πεζογράφος καὶ ποιητὴς, ἐνσάρκωνε τίς ἀξίες τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τὸ δημοκρατικὸ ἰδεῶδες, τὴν ἀντίσταση στὴ βία, τὴν προάσπιση τοῦ δημοσίου συμφέροντος, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐπιείκειας.

Ὅσοι καλλιεργοῦμε τὸ Δημόσιο Δίκαιο μὲ ἔρευνα καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ οφείλουμε εὐγνωμοσύνη.